

Obmedzená škola, obmedzená budúcnosť:

Vplyv obmedzenia školskej dochádzky ako opatrenia proti šíreniu Covid-19 na populáciu slovenských detí

Autori:
Kristína Gardoňová (ISA, ÚV SR)
Veronika Rybanská (ISA, ÚV SR)

Názory vyjadrené v komentári nemusia nevyhnutne predstavovať oficiálnu pozíciu Úradu vlády Slovenskej republiky. Cieľom komentárov ISA je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne témy.

ÚVOD

Pandémia Covid-19 spôsobila najväčšie narušenie školskej dochádzky v histórii.

Keď došlo počas roka 2020 k šíreniu nového koronavírusu, vo všetkých krajinách sa začali prijímať rôzne opatrenia na zmiernenie jeho šírenia a dôsledkov. Jedným z týchto opatrení bolo aj obmedzenie vychádzania a sociálnych kontaktov, ktoré najvýraznejšie ovplyvnilo pracovný a školský život. Podľa správy Organizácie Spojených národov (2020) pandémia Covid-19 doteraz ovplyvnila fungovanie vyše 95 % škôl na celom svete spôsobujúc najväčšie narušenie školskej dochádzky v histórii. Milióny detí v rôznom veku tak prešli na nejakú formu samoštúdia a ich školskú dochádzku nahradila samostatná práca pri počítači, pokiaľ na to domácnosť mala prostriedky. Tento vývoj sťažil učiteľom výkon ich povolania, a vytvoril tiež zvýšené nároky na rodičov a opatrovníkov detí (Burgess & Sievertsen, 2020; Ilzetzi, 2020). Okrem straty sociálneho kontaktu vo veku, kedy sa formujú dôležité väzby a vzorce správania, majú obmedzenia aj iné závažné dôsledky. Mnoho detí v ich dôsledku prichádza o akúkoľvek možnosť vzdelávať sa, čo so sebou prináša vážne sociálne a ekonomické dôsledky. Faktom totiž je, že nie všetky rodiny disponujú potrebnou technológiou. A ak ňou aj disponujú, v rodinách, kde sú napríklad dvaja rodičia na home office a dve deti na dištančnom vzdelávaní, dopyt po technike je často nezvládnuteľný (Cedzová & Rybanská, 2020). Slovenský vzdelávací systém navyše nie je postavený, ani pripravený, na dlhodobú výučbu prostredníctvom vzdialeného prístupu. Podľa správy TALIS (2018) iba 44,7 % slovenských učiteľov, ktorí sa prieskumu zúčastnili, uviedlo, že sa cítia veľmi dobre alebo dobre pripravení na používanie informačných technológií na výučbu. 24,9 % riaditeľov škôl navyše uviedlo, že ich škola nedisponuje dostatočnými digitálnymi technológiami na výučbu. Účelom tohto komentára je bližšie sa pozrieť na potenciálne dôsledky zatvorenia škôl a už takmer rok obmedzenú výučbu na žiakov a študentov, a to zo sociálneho aj ekonomického hľadiska.

Slovenský vzdelávací systém nie je pripravený a uspôsobený dištančnému vzdelávaniu.

ZATVORENIE ŠKÔL A OBMEDZENIE VÝUČBY

Zatvorenie škôl na Slovensko bolo jednou z najrýchlejších reakcií na prvý potvrdený prípad výskytu Covid-19 v krajine vôbec.

Na Slovensku boli školy čiastočne zatvorené 9.3.2020 a plošne od 16.3.2020. Ich zatvorenie bolo reakciou na prvý objavený prípad nového koronavírusu na našom území. Jednalo sa o jednu z najrýchlejších reakcií zatvorenia škôl v Európe vôbec, a stalo sa tak aj napriek tomu, že počty nakazených v tomto období nenasvedčovali tomu, že by sa jednalo o epidémiu v zmysle premorenia obyvateľstva vírusom, akú Slovensko prekonáva počas druhej vlny.

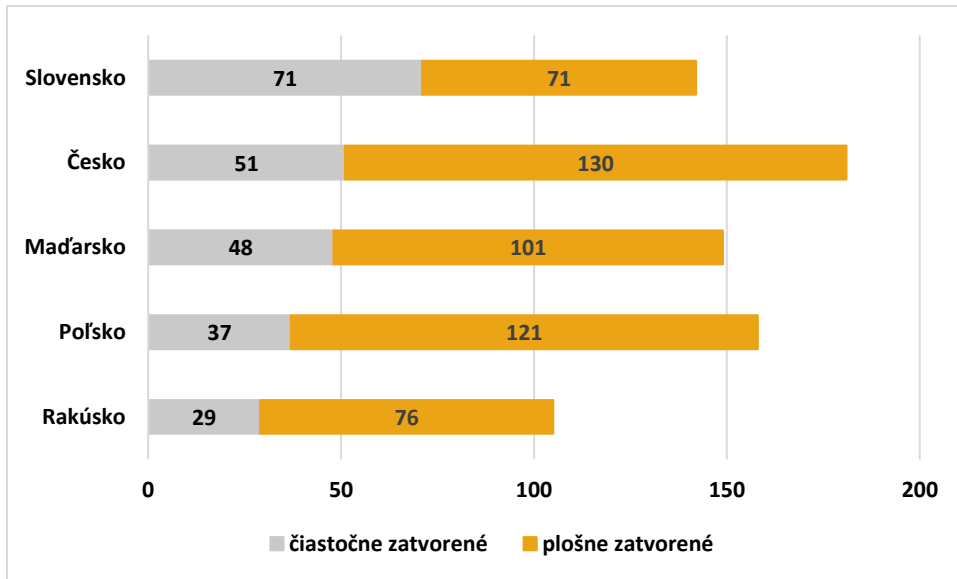
Tabuľka 1: Porovnanie reakcie na pandémiu obmedzením školskej dochádzky v krajinách V4 a Rakúsku v roku 2020

Krajina	1.vlna pandémie - zatvorenie škôl od:	do:	2.vlna pandémie - zatvorenie škôl od:
Slovensko	11.týždeň	23. týždeň	42. týždeň
Česko	11.týždeň	20. týždeň	42. týždeň
Maďarsko	11.týždeň	27. týždeň (letné prázdniny)	46. týždeň (iba SŠ a VŠ)
Poľsko	11.týždeň	22. týždeň	44. týždeň
Rakúsko	11.týždeň	19. týždeň	47. týždeň

Zdroj: UNESCO

Graf 1: Porovnanie počtu dní, kedy boli školy čiastočne alebo úplne uzavreté v krajinách V4 a Rakúsku v roku 2020

Slovenskí žiaci strávili dištančnou výučbou viac dní ako deti v Rakúsku, avšak menej ako ich vyšehradskí susedia.

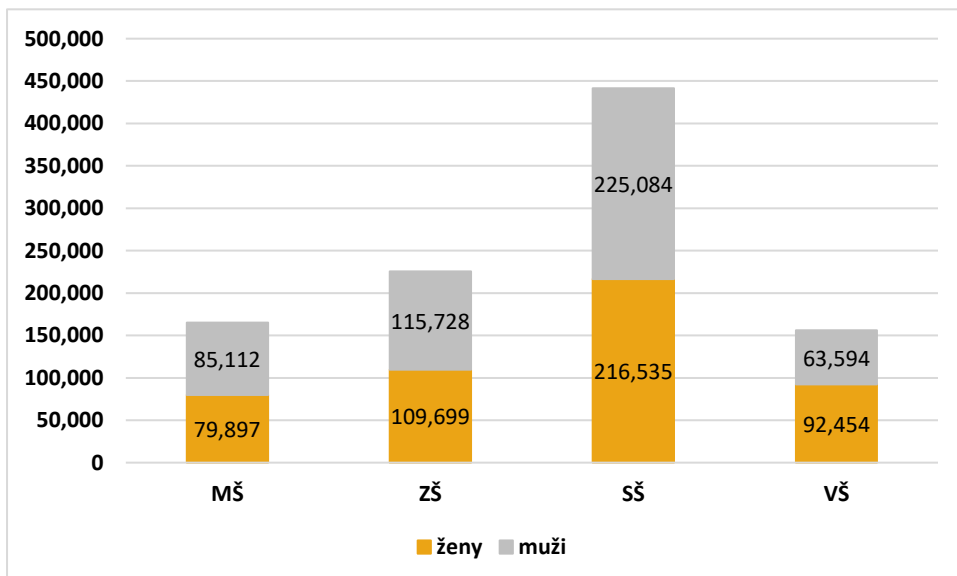
Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát z UNESCO

Pozn.: Česko v dátach neuviedlo veľkonočné prázdniny ako „prázdniny“ ale ako zavreté z dôvodu pandémie Covid-19. V ostatných krajinách veľkonočné prázdniny trvali 5 pracovných dní.

Obmedzenie školskej dochádzky zasiahlo pätinu slovenskej populácie, t.j. takmer milión študentov a žiakov.

Plošné zatvorenie škôl u nás pri relatívne veľmi nízkom počte infikovaných pretrvávalo až do konca mája 2020. K 25.5.2020 sa takmer milión žiakov a študentov, teda pätina populácie, vzdelávala na diaľku (alebo nevzdelávala vôbec). Najviac zasiahnutú skupinu, takmer polovicu všetkých študentov tvoria stredoškólači (viď Tabuľka2). Tí sa do škôl dostali len v júni a následne v septembri 2020, no odvtedy sú opäť doma.

Tabuľka 2: Počty zasiahnutých študentov následkom zavretia škôl

Zdroj: UNESCO

O prístup k vzdelávaniu prišlo v priemere 8,2 % žiakov základných škôl.

V prípade detí zo sociálne znevýhodneného prostredia až 25 %.

Efektivita online výučby je otázná, efektivita offline výučby až nízka.

Nákazlivosť vírusom Covid-19 v školách nie je vyššia, ako na iných miestach, či pri iných aktivitách.

Inštitút vzdelávacej politiky (Ostertágová & Čokyna, 2020) na základe dotazníkového prieskumu zverejnil, že o prístup ku vzdelávaniu prišlo počas minulého roka takmer 52 tisíc žiakov a žiačok základných a stredných škôl (7,5 % žiackej populácie). Až 8,2 % žiakov základných škôl a 5 % študentov stredných škôl sa nemuselo zapojiť do výučby. Čísla sú ešte alarmujúcejšie v prípade žiakov a študentov špeciálnych škôl, a tých zo znevýhodneného sociálneho prostredia. Až štvrtina detí navštevujúcich základnú školu s vysokým podielom žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia nebola zapojená do dištančnej výučby. V prípade stredných škôl s podobným zastúpením študentov išlo o výpadok takmer 14 % detí z vyučovacieho procesu.

Hoci v krajinách s vysokými príjmami sa všeobecne diaľkové vzdelávanie uznáva ako oficiálne dni školskej dochádzky, efektivita takejto formy vzdelávania je prinajmenšom otázná. Napríklad výskum medzi žiakmi základnej školy v Holandsku ukázal, že priemerní žiaci počas domácej výučby dosiahli len malý alebo žiadny progres vo svojom vzdelávaní (Engzell et al., 2020). Ani učitelia nepovažujú online výučbu za rovnocennú v porovnaní s prezenčnou formou. Za rovnako efektívnu, ako prezenčnú výučbu, považuje online výučbu len necelá tretina učiteľov na Slovensku, za oveľa menej efektívnu 15 %, a za efektívnejšiu 7 % opýtaných (Ostertágová & Čokyna, 2020). Okrem online výučby sa na Slovensku vyučovalo aj offline, teda zasielaním zadaní a pracovných listov. Takáto forma výučby však vykazovala ešte nižšiu efektivitu.

Nedávne štúdie potvrdzujú, že zatváranie škôl z dôvodu pandémie Covid-19 môže viesť k strate schopnosti učiť sa a zväčšiť rozdiel v dosiahnutých výsledkoch, a to aj v krajinách s vysokými príjmami ako je napr. Belgicko (Maldonado & De Witte, 2020). Navyše, Vlachos et al. (2020) poukázali na obmedzenú infekčnosť detí. Ich prieskum vo Švédsku, kde časť stredoškolákov zostala prezenčne v školách, ukázal malý rozdiel medzi infikovanosťou rodičov detí študujúcich prezenčne a detí študujúcich dištančne. Problémom ostáva iba vyššia miera nákazy učiteľov (Vlachos et al., 2020), čo je problematické najmä pre učiteľov vyššieho veku (podľa správy TALIS 2018 je 33 % slovenských učiteľov vo veku 50 a viac rokov). Tento problém by sa však dal vyriešiť tým, že by učitelia boli očkovaní ako jedna z prvých skupín obyvateľstva, keďže ich práca je kritická pre priaznivý vývoj individuálnych aj skupinových, a sociálnych aj ekonomických aspektov. Otázne teda je, či výhody zatvárania škôl prevyšujú nevýhody.

SOCIÁLNE DÔSLEDKY PRERUŠENIA ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY

Najväčším problémom v prípade online vzdelávania je však obmedzenie prístupu k vzdelávaniu pre chudobné domácnosti a marginalizované komunity. Narušená kontinuita vzdelávania môže obmedziť medzigeneračnú mobilitu, pretože redukuje možnosti uplatniť sa na trhu práce a preklenúť nevyhovujúcu životnú situáciu. Vplyv dištančnej výučby na vzdelanie detí môže závisieť od mnohých faktorov. Jedným z nich je dostupnosť pripojenia a technického vybavenia, ktoré podmieňujú prístup ku školským materiálom. Podľa komentára Cedzová & Rybanská (2020) sa síce online vzdelávanie javí ako najideálnejší spôsob náhrady bežného vyučovania, na Slovensku má internetový prístup iba 82 % populácie. Toto percento sa výrazne znižuje, keď sa bližšie

Prístup na internet a technické vybavenie je, najmä v sociálne slabších domácnostiach, nedostatočné na efektívne dištančné vzdelávanie.

Socio-ekonomické faktory sú rozdeľovačom na tých, ktorí to zvládnu bez väčšej psychickej ujmy a tých, ktorí si následky budú so sebou niesť do konca života.

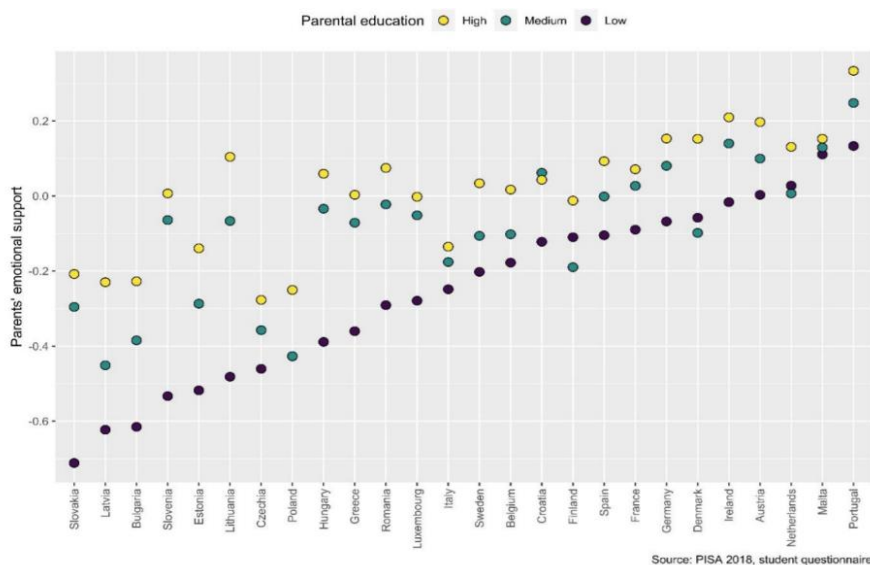
Slovenskí rodičia zlyhávajú v emočnej podpore svojich detí, a to aj tí vzdelanejší.

pozrieme na jednotlivé príjmové skupiny obyvateľstva. V porovnaní s 95 % detí z bežných domácností, len 52 % detí z chudobných, a 40 % detí z rómskych domácností má možnosti prístupu k online výučbe a študijným materiálom. Navyše žiaci a učitelia identifikujú nedostatočne rýchly internet a náklady na vyššiu spotrebu dát ako jeden z najväčších problémov online výučby (Ostertágová & Čokyna, 2020). Tieto nedostatky sa netýkali iba chudobných okresov, ale plošne všetkých zúčastnených na vyučovacom procese.

Podľa testovania OECD (2018) však majú práve deti zo znevýhodnených domácností a chudobných okresov horšie výsledky, ako ostatní žiaci. Navyše, práve deti z chudobných a rómskych domácností dosahujú horšie výsledky v škole, majú vysokú mieru preradenia do špeciálnych tried, a vysokú pravdepodobnosť opustenia školy pred ukončením povinnej školskej dochádzky (EK, 2018). Obmedzený prístup marginalizovaných skupín k vzdelávaniu tak naďalej ešte viac prehĺbuje socio-ekonomické rozdiely v spoločnosti. Až 60 % detí najmenej zarábajúcich rodičov sa ocitá v pasci chudoby, kde ich príjem je nižší ako minimálna mzda. Pomôcť im môže iba kvalitný vzdelávací univerzálny systém (Rizman, 2018).

Ďalším faktorom ovplyvňujúcim domáce vzdelávanie je, že nie každý rodič dokáže svojim deťom, najmä tým mladším, dostatočne suplovať učiteľa. Jedným z dôvodov je aj obtiažnosť zvládania pracovných povinností v čase home officu, a zároveň aj vyučovanie svojich detí. Miera zapájania sa rodičov do vyučovacieho procesu detí je tiež rôzna (McKinsey & Company, 2020). Ako možno vidieť na grafe 2, slovenskí rodičia v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ zlyhávajú v emočnej podpore svojich detí. Pre porovnanie, rodičia s vysokým vzdelaním na Slovensku sa venujú deťom rovnako ako rodičia s nízkym vzdelaním vo Švédsku (Di Pietro et al. 2020).

Graf 2: Emočná podpora rodičov podľa úrovne ich vzdelania

Zdroj: PISA 2018, študentský dotazník v: Di Pietro, G., Biagi, F., Costa P., Karpiński Z., Mazza, J. (2020). The likely impact of COVID-19 on education: Reflections based on the existing literature and recent international datasets.

Bude trvať mesiace, či roky po odznení pandémie, kým sa obnovia narušené socializačné procesy detí.

Zatvorené školy neznamenia iba následky v podobe trhlín vo vzdelávacom procese. Mesiace prerušenej školskej dochádzky sa podpisujú aj na schopnosti detí znova sa adaptovať v sociálnom prostredí, z ktorého boli vytrhnuté. Škola nepredstavuje pre deti len vzdelávanie, ale aj možnosť budovania sociálnych kompetencií bez prítomnosti rodičov. Inými slovami, umožňuje im komunikáciu s rovesníkmi, nadväzovanie nových priateľstiev, či riešenie sporov. Deficit možnosti rozvíjania sa nedá obnoviť zo dňa na deň, keďže naše správanie má tendenciu zotrvačnosti. Po sociálnej stránke sú to pre deti nenávratne stratené mesiace, ktoré sa podpisujú nie len pod ich výkon v škole, ale aj pod ich schopnosť zapadnúť a žiť v prostredí svojich rovesníkov.

EKONOMICKÉ DÔSLEDKY PRERUŠENIA ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY

Iba prvá vlna pandémie znížila budúce mzdy detí o 0,3 až 0,9 %, a to počas celej pracovnej kariéry.

Okrem vplyvu na vzdelanie a sociálne zručnosti detí, má zatvorenie škôl vplyv aj na ich budúcu ekonomickú situáciu a zárobky. Svetová banka (2020) odhaduje, že pri strate 0,6 roka efektívnej školskej výučby by súčasná kohorta žiakov prvého a druhého stupňa základných škôl mohla prísť o \$872 príjmu mesačne, čo predstavuje celkom \$16 000 počas odpracovaných rokov. Podľa OECD (2020) každý ďalší rok školskej dochádzky zvyšuje životný príjem v priemere o 7,5 až 10 %. Ak teda žiaci I. a II. stupňa ZŠ a študenti SŠ vynechali tretinu školského roka, hrozia im o 3 % percentá nižšie zárobky, ako v prípade, keby školskú dochádzku nevynechali. Na Slovensku sa teda v dôsledku zatvorenia škôl počas prvej vlny zníži budúca mzda detí na primárnom a sekundárnom stupni vzdelania o 0,3 až 0,9 %, a to počas celého pracovného života (Hellebrandt, 2020). V tomto odhade je pritom započítané iba vynechanie školskej dochádzky počas prvej vlny pandémie. Po pripočítaní množstva školskej dochádzky, ktorú žiaci a študenti vynechajú počas druhej vlny pandémie, môžu byť tieto dôsledky ešte dramatickejšie.

Počet hodín strávených výučbou dramaticky klesol, z priemerných 7,4 hodín v škole na 3,6 hodiny strávených učením doma. Deti však strávia až 5,2 hodiny denne za obrazovkou.

Nie je to pritom tak, že učenie sa z domu dokáže priamo a plnohodnotne nahradiť školskú dochádzku. Ako ukazuje Woessmann et al. (2020) na vzorke detí z Nemecka, v porovnaní s obdobím pred pandemiou, učením deti trávajú iba polovicu času. Počet hodín strávených v škole výučbou teda klesol z priemerných 7,4 na 3,6 hodiny strávených učením sa doma. K tomu treba tiež vziať do úvahy fakt, že ani týchto 3,6 hodiny netrávajú všetky deti nevyhnutne učením. Práve naopak, až 38 % detí nestrávi učením viac ako 2 hodiny denne. Namiesto toho sa navýšil čas strávený pozeraním televízie, či hraním sa na tabletoch, a to až na priemerných 5,2 hodiny denne.

Dlhodobá strata príjmov však nie je len problém jednotlivcov, ktorých sa priamo týka. Táto strata tiež ovplyvňuje aj celkovú ekonomiku krajiny, ktorá v dôsledku obmedzenia školskej dochádzky bude napredovať s menej kvalifikovanou pracovnou silou, ktorá zasa povedie k nižšiemu ekonomickému rastu. Podľa výpočtov OECD (2020) môže ísť až o 1,5 % ročný pokles HDP. Na Slovensku takéto straty predstavujú 0,4 až 1,4 miliardy eur, čo je 0,45 % až 1,45 % HDP (Útvar hodnoty za peniaze, 2020). Tento odhad predstavuje opäť iba dôsledky prvej vlny pandémie. Keďže uzávierka škôl a obmedzenie vyučovania pre niektoré stupne vzdelávania stále trvá, môžeme v budúcnosti očakávať ešte vyššie straty.

Dôsledky straty príjmov nie sú problém jednotlivcov, ale celej krajiny.

ZÁVER: PREČO SME SA NEPOUČILI, ŽE BEZ ŠKOLY TO NEJDE?

15% krajín, vrátane Slovenska, po opätovnom otvorení škôl neposkytuje študentom a žiakom dodatočnú podporu a možnosti na dobehnutie zameškaného učiva.

Na Slovensku máme v súčasnosti tisíce žiakov a študentov, ktorí stratili prakticky rok plnohodnotného vzdelávania. V súčasnosti neexistuje nijaký plán, ktorý by sa zaoberal tým, ako tieto straty nahradiť. Zanedbanie zmiernenia následkov pandémie potvrdzuje aj štúdiá v spolupráci UNESCO, UNICEF a Svetovej banky (2020), z ktorej vyplýva, že vyše 15% krajín po opätovnom otvorení škôl neposkytuje študentom a žiakom dodatočnú podporu a možnosti na dobehnutie zameškaného učiva. Medzi tieto krajiny sa patrí aj Slovensko. Štúdiá navyše upozorňuje, že medzery vo vzdelávaní prehlbujú nielen rozdiely medzi skupinami obyvateľstva v rámci štátov, ale aj medzinárodné rozdiely. Svetová banka (2020) pritom varuje, že už pred prepuknutím pandémie Covid-19 53% detí do 10 rokov pochádzajúcich z rodín z chudobných krajín zaostávali v schopnostiach čítať a porozumieť jednoduchému textu.

Sledovať treba vplyv opatrení na duševné zdravie študentov a učiteľov; a efektívnosť, výhody a nevýhody opatrení.

Prijaté opatrenia sa už vrátiť nedajú, preto je dôležité zamerať sa na zmiernenie ich negatívnych dôsledkov. Dôležitými faktormi, ktoré treba ďalej sledovať v rámci vzdelávacích systémov, vrátane toho slovenského, sú podľa prieskumu UNESCO, UNICEF, a Svetovej banky (2020) najmä tieto:

- ✓ Predčasné ukončenie školskej dochádzky – zvýšil sa počet detí, ktoré na rôznych stupňoch predčasne ukončujú školskú dochádzku následkom uzatvorenia školských inštitúcií a obmedzenia výučby?
- ✓ Plány pre zmiernenie dôsledkov pre tých žiakov a študentov, ktorí k diaľkovému vzdelávaniu z rôznych dôvodov nemali prístup – existujú prostriedky, ako odstrániť alebo aspoň zmierniť rozdiely spôsobené zameškanou školskou dochádzkou?
- ✓ Sledovanie efektívnosti rôznych spôsobov online výučby a miery angažovanosti študentov – ako najefektívnejšie šíriť vedomosti počas dištančného vzdelávania? Ktoré spôsoby dištančného vzdelávania dokážu udržať pozornosť a záujem žiakov a študentov?
- ✓ Monitorovanie efektivity jednotlivých opatrení s ohľadom na šírenie vírusu Covid-19 – ktoré opatrenia efektívne zabráňujú šíreniu vírusu Covid-19 bez toho, aby predstavovali závažné následky a riziká pre celé generácie či skupiny obyvateľstva? Aké sú reálne výhody a nevýhody jednotlivých opatrení?
- ✓ Podpora učiteľov – príprava učiva na dištančnú výučbu je časovo náročná a výučba si vyžaduje nové inovatívne postupy, aby učitelia nie len preniesli vedomosti, ale aj udržali pozornosť žiakov a študentov. Podpora technologického vybavenia učiteľov, ale aj sledovanie ich duševného zdravia a zabezpečenie podpory a prevencii v tejto oblasti, sú nevyhnutné k tomu, aby sa kvalita dištančnej výučby aspoň približovala k tej prezenčnej.
- ✓ Podpora duševného zdravia žiakov a študentov – mnoho žiakov a študentov v tomto období stratilo dôležité sociálne kontakty, štruktúru a organizáciu svojho času, styk s niektorými rodinnými príslušníkmi, a v niektorých prípadoch aj jediné bezpečné prostredie. Následky v tomto prípade nemusia byť očividné a zrejmé na prvý pohľad, a ich vplyv sa u jednotlivcov líši. Je preto dôležité sledovať duševné

zdravie žiakov a študentov, zabezpečiť prevenciu v oblasti duševného zdravia, a v prípade potreby aj nevyhnutnú pomoc.

Poučenie sa z histórie, vlastných chýb, a od iných krajín je kľúčové k tomu, aby sme neustále neopakovali rovnaké chyby.

Počas prvej vlny pandémie sa dalo argumentovať náhlostou a nemožnosťou pripraviť sa na to, čo môže šírenie vírusu Covid-19 spôsobiť v oblasti vzdelávania. Nevyzerá to však, že sme boli schopní poučiť sa. Napriek varovaniam rôznych domácich aj zahraničných výskumných inštitúcií, a prognózam sledujúcich dlhodobé trendy v oblasti vzdelávania na Slovensku, sme aj počas druhej vlny pristúpili k opatreniu, ktoré so sebou potenciálne nesie dlhodobé negatívne dôsledky. Práve poučenie sa z toho, čo priniesli minulé regulácie a opatrenia mohlo a malo byť kľúčovým na vyladenie intervencií počas druhej vlny pandémie, a na podporu plánovania edukačných aktivít či na ich zladenie s ostatnými cieľmi. Najlepším príkladom nezladenia opatrení je práve zatvorenie škôl v kombinácii s nariadením práce z domu tým, u ktorých to pracovná náplň dovoľuje. Okrem potenciálneho nedostatku techniky sú tieto dve opatrenia v konflikte, pretože od rodičov nemožno očakávať starostlivosť o deti, a pritom nezmenené pracovné nasadenie. Znovuotvorenie škôl je teda jedným z rozhodujúcich faktorov plného fungovania ekonomiky.

Hoci zatváranie škôl sa na prvý pohľad môže zdať ako účinný spôsob prevencie šírenia Covid-19, UNICEF (2020) poukazuje, že výhody vyplývajúce z otvorených škôl ďaleko prevažujú náklady na ich zatváranie. Plošné zatváranie škôl by malo byť za každú cenu zastavené, pretože nepomohlo v boji proti pandémie koronavírusu. Zatvorené školy však nepriniesli iba ekonomické škody. Zdá sa, že pri prijímaní opatrení unikol fakt, že školy nie sú iba vzdelávacie inštitúcie. Pre mnohé deti predstavujú nenahraditeľný zdroj podpory, stravy a bezpečnosti.

BIBLIOGRAFIA

Burgess, S & Sievertsen, H. (2020), Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education, VoxEU.org. <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-education>

Cedzová, N. & Rybanská, V. (2020). Škola volá. A mailuje, skypeje, zoomuje... – Máme ako odpovedať? Inštitút pre stratégie a analýzy, Úrad vlády SR. https://www.vlada.gov.sk/data/files/7822_skola-vola%CC%81.pdf

Di Pietro, G., Biagi, F., Costa P., Karpiński Z., Mazza, J. (2020). The likely impact of COVID-19 on education: Reflections based on the existing literature and recent international datasets. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC121071/jrc121071.pdf>

Engzell, P., Frey, A. & Verhagen M. (2020) The collateral damage to children's education during lockdown. VoxEU.org. <https://voxeu.org/article/collateral-damage-children-s-education-during-lockdown>

EK (2018): Slovensko. 2018. https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-slovakia_en.pdf

Ilzetzki, E (2020), The economic cost of UK school closures, VoxEU.org. <https://voxeu.org/article/economic-cost-uk-school-closures>

Maldonado & De Witte (2020). The Effect of School Closures on Standardised Student Test Outcomes. Department of Economics, Ku Leuven. Discussion Paper Series DPS20.17, September 2020.

McKinsey&Company (2020). COVID-19 and student learning in the United States: The hurt could last a lifetime. New evidence shows that the shutdowns caused by COVID-19 could exacerbate existing achievement gaps. <https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/covid-19-and-student-learning-in-the-united-states-the-hurt-could-last-a-lifetime#>

OECD (2018). https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_SVK.pdf

OECD (2020). The Economic Impacts of Learning Losses. <http://www.oecd.org/education/The-economic-impacts-of-coronavirus-covid-19-learning-losses.pdf>

Organizácia Spojených národov (2020), "Education during COVID-19 and beyond", UN Policy Briefs. https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/08/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf

Ostertágová A., Čokyna J. (2020). Hlavné zistenia z dotazníkového prieskumu v základných a stredných školách o priebehu dištančnej výučby v školskom roku 2019/2020. Dostupné online: <https://digitalnakoalicia.sk/wp-content/uploads/2020/09/Prieskum-IVP-o-priebehu-distancnej-vyucby-2020.pdf>

Rizman, Tomáš (2018). Jablko padá ďaleko od stromu. IFP. Dostupné na:
<https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/9-jablko-pada-daleko-od-stromu-maj-2018.html>

Svetová Banka (2020). Simulating the potential impacts of covid-19 school closures on schooling and learning outcomes: A set of global estimates.
<http://pubdocs.worldbank.org/en/798061592482682799/covid-and-education-June17-r6.pdf>

TALIS (Country note). 2018. Dostupné:
https://www.oecd.org/education/talis/TALIS2018_CN_SVK.pdf

UNESCO, UNICEF, The World Bank (2020). What have we learnt? Overview of findings from a survey of ministries of education on national responses to COVID-19.
<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/34700>

UNICEF (2020). COVID-19: UNICEF warns of continued damage to learning and well-being as number of children affected by school closures soars again.
<https://www.unicef.org/press-releases/covid-19-unicef-warns-continued-damage-learning-and-well-being-number-children>

Hellebrandt, Tomáš (2020). Koľko stratia deti na budúcich príjmoch kvôli zatvoreným školám? <https://www.mfsr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/blogy-uhp/2020/vplyv-zatvorených-skol-buduce-prijmy-ziakov/>

Vlachos, J., Hertegard E., Svaleryd H. (2020). School closures and SARS-CoV-2. Evidence from Sweden's partial school closure. Dostupné online:
<https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.10.13.20211359v3.full-text>

Woessmann, Ludger, Vera Freundl, Elisabeth Grewenig, Philipp Lergetporer, Katharina Werner, Larissa Zierow (2020). Education in the corona crisis: How did the schoolchildren spend the time the schools were closed and which educational measures do the Germans